

Laitos	SUOSALO	Tekijä	Marja-Liisa Olthuis
Työn nimi	Kaksitavuiset pohjoissaamen -mi- ja inarinsaamen -mi ~ -me-nominit ja niiden alkuperä		
Oppiaine	Saame	Työn laji	Lisensiaatintyö
		Aika	maaliskuu 2001
		Sivumäärä	137
Tiivistelmä			

Lisensiaatintyössäni tarkastelen kaksitavuisia pohjoissaamen *-mi-* ja inarinsaamen *-mi ~ -me-* nomineja ja niiden alkuperää. Tutkittavia sanoja on yhteensä 97, joista noin puolet (47) osoittautuu omaperäisiksi sanoiksi ja puolet (46) lainoiksi. Neljä sanaa on sellaisia, joiden etymologia on epävarma (mahdollisia omaperäisiä sanoja tai vanhoja lainoja tai sitten sanoja, jotka ovat voineet lainautua useammalta taholta). Omaperäisistä sanoista peräti 70 % on nuoria omaperäisiä sanoja, joille ei löydy etymologiaa saamelaiskielten ulkopuolelta, ja ainoastaan 30 % sanoista on vanhoja omaperäisiä sanoja, joille on vastine sukukielissä. Lainasanoista yli puolet on itämerensuomalaisia lainoja. Skandinavisien lainojen osuus on noin neljännes kaikista lainasanoista. Muut lainasanaryhmät ovat selvästi pienempiä.

Perinteinen jako omaperäisiin sanoihin ja lainasanoihin ei ole niin selkeä kuin miltä se ensisilmäyksellä näyttää: usein vanhoihin omaperäisiin sanoihin on liitetty omana ryhmänään vanhimmat lainat, jotka ovat täysin omaperäisten sanojen veroisia. Selkeä raja on vedettävissä siten, että omaperäinen sana määritellään toisin kuin tähän saakka on tehty. Perinteisesti omaperäisinä sanoina on pidetty sellaisia sanoja, joille löytyy vastineita sukukielistä. Parempi on kuitenkin puhua vanhoista ja nuorista omaperäisistä sanoista. Vanhat omaperäiset sanat ovat sanoja, joille löytyy vastine etäsukukielistä ja joille ei voida osoittaa lainaetymologiaa. Nuoret omaperäiset sanat ovat sanoja, joiden levikki rajoittuu ainoastaan saamelaiskieliin ja joille ei voida osoittaa lainaetymologiaa. Näin vanhimmat lainat, jotka palautuvat vähintään saamelais-suomalaiseen kantakieleen, saadaan rajatuksi omaperäisten sanojen ulkopuolelle.

Konsonanttikeskuksista *-hm-* ja *-tm-* ei löydy mainintaa etymologisista tutkimuksista, *-hm-* on hyvin nuori konsonanttikeskus ja se näyttää viittaavan sanan ekspressiivisyyteen, *-tm-* on harvinainen konsonanttiyhtymä, jolle voidaan rekonstruoida kantasaamen muoto **öm*.

Perinteisesti selvänä itämerensuomalaisen lainan tuntomerkinä on pidetty sellaisia saamen */j-* alkuisia sanoja, joissa itämerensuomessakin on sananalkuinen *h-*, esim. saN *haddi* - su. *hintä*. Tätä määritelmää on kuitenkin syytä tarkentaa. Saamelaiskielten */i-* alkuiset itämerensuomalaiset lainat voidaan jakaa kahteen ikäkerrostumaan: sellaisiin sanoihin, jotka ovat tulleet jo kantasaameen ja kantasaamen jälkeisiin lainoihin. Tyypillistä vanhemmalle kerrostumalle (tyyppi *heargi*) on se, että läntisissä saamelaiskielissä sananalkuinen *h-* on säilynyt, kun taas itäisissä kielissä on tapahtunut äänneenmuutos *h- > j-*. Näiden sanojen levikki on saamelaiskielissä laaja. Nuoremmassa kerrostumassa (tyyppi *healbmi*) sananalkuinen *h-* esiintyy myös itäisissä saamelaiskielissä, ja yleensä sanan levikki ei ulotu kuin keskimmäisiin saamelaiskieliin ja joskus myös koltansaameen. Nämä sanat eivät palaudu kantasaameen.

Kaksitavuisissa sanoissa pohjoissaamen *-mi* ja inarinsaamen *-mi ~ -me* on peräisin kahdelta taholta: toisaalta *-TM K* on vanha historiallinen johdin mutta toisaalta se on ainoastaan sananvartalon osa, jota ei voi erottaa erilliseksi johtimeksi. Tutkimusaineiston sanat on tulkittava perussanoiksi, ja kysymys siitä, onko kyseessä kantasana vai johdos, on ainoastaan historiallinen. Vanhoista omaperäisistä sanoista *njälbmi-smaa* on pidetty historiallisena johdoksena. Skandinavisista lainoista *färbmi* osoittautuu historialliseksi deverbaaliseksi nominijohdokseksi. Itämerensuomalaisista lainoista *gälbmi-*, *gieibmi-*, *gipmi-*, *sorbmi-*, *näimi-* ja VMo/6/m-sanojen originaalit ovat (mahdollisia) johdoksia. Merkittävää tutkimuksen kannalta on se, että *sorbmi* ja *näimi* ilmaisevat edelleenkin tekoa ja *gieibmi* ja *gipmi* prosessia, mikä on tyypillistä juuri teonnimille. Vaikka nykykieli pitää näitä sanoja perussanoina, on sanojen semantiikassa edelleen selviä jälkiä siitä, että niiden originaalit ovat olleet teonnimiä. Jatkossa voitaisiin kehittää metodi, jonka avulla semanttisia merkitysryhmiä voitaisiin hyödyntää paremmin historiallisen johto-opin tutkimuksessa.